

А. В. Махнюк,

начальник управління,

Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ

А. В. Віхтюк,

заступник начальника управління,

Адміністрація Державної прикордонної служби України, м. Київ

І. В. Кукін,

начальник відділу,

Східне регіональне управління Державної прикордонної служби України, м. Харків

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ПЕРСОНАЛУ ТА СТВОРЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ УМОВ ПРОСУВАННЯ ПО СЛУЖБІ

Розглянуто питання удосконалення професійної підготовки категорій персоналу з використанням навчальних модулів, урахуванням механізмів мотивації набуття знань, умінь, навичок та зміцнення кадрового потенціалу.

Aspects of improvement of professional trainings for personnel with the use of training units, mechanisms of motivation for contraction of knowledge, abilities, skills and strengthening of personnel are analyzed in the article.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, курси підготовки, модульна підготовка, персонал, професійна підготовка.

Key words: information analysis activity, access courses, self-contained trainings, personnel, professional trainings.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах якісне вирішення завдань органами управління Державної прикордонної служби України неможливе без постійного удосконалення персоналом знань, умінь та навичок. Найбільш складним питанням залишається організація підготовки персоналу за категоріями професійної спрямованості, зокрема інформаційно-аналітичних підрозділів. Суттєвими обмеженнями в організації цього процесу є неможливість тривалого відриву персоналу від виконання посадових обов'язків, необхідність додаткових бюджетних витрат і недосконалість механізмів мотивації удосконалення особистої підготовки та врахування його під час комплектування посад [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У дослідженні професійної підготовки розглянуто в роботах М.М.Литвина, Д.В.Іщенко, В.Я.Маліновського та ін., проте питання організації курсів підготовки окремих категорій фахівців з врахуванням мотиваційних механізмів зміцнення кадрового потенціалу залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є визначення підходів до удосконалення системи професійної підготовки окремих категорій персоналу в сфері аналізу ризиків з урахуванням міжнародного досвіду та мотиваційних механізмів зміцнення кадрового потенціалу Державної прикордонної служби України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Система підготовки персоналу в сфері аналізу ризиків повинна враховувати, що кандидати для призначення на посади в інформаційно-аналітичні підрозділи [2]:

— мають базову освіту в сфері охорони державного кордону;

— проходять попередній відбір за наявністю базових знань, умінь та навичок використання засобів автоматизації;

— мають певний досвід виконання завдань з охорони державного кордону, несення служби в прикордонних рядах;

— перевіряються під час відбору щодо наявності здібностей аналітичної діяльності.

Зазначені вимоги наводяться у професійно-кваліфікаційній характеристиці посади, виходячи з опису виконуваних функцій згідно з основними завданнями підрозділу органу управління [3].

Виходячи з цього, курси підготовки аналітиків можуть бути побудовані за модульною системою [4], яка враховує реальні потреби базових знань з аналізу ризиків та суміжних дисциплін і може передбачати напрями підготовки персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів регіональних управлінь, органів охорони кордону та відділів прикордонної служби за базовими, фаховими і спеціалізованими модулями.

Основними завданнями модульної системи підготовки

аналитиків є:

- спонукання до активного навчання з використанням можливостей прямих та зворотних зв'язків між слухачами та викладачами, створення умов для розвитку творчих здібностей;

- формування у слухачів навичок самостійної праці та роботи в колективі, умінь адекватно оцінювати результати своєї роботи;

- визначення рівня засвоєння нового матеріалу, виявлення прогалин у знаннях, уміннях та навичках слухачів, вжиття своєчасних заходів з їх усунення.

Структура кожного модуля може включати:

- отримання допуску до навчання шляхом тестування за програмою модулів, за якими необхідно було пройти попередню підготовку;

- теоретичний курс — 40 год.;

- практичні заняття з опрацювання аналітичних документів — 40 год.;

- захист опрацьованих аналітичних продуктів — 6 год. (для модулів, які передбачають опрацювання таких документів);

- залік за програмою модуля — 6 год.;

- зворотній зв'язок особи, яка пройшла курс підготовки аналітиків, з навчальним закладом шляхом анонімного анкетування на початку занять та після їх закінчення.

Після завершення кожного модуля видається сертифікат, який надає особі право навчатися на інших взаємно пов'язаних курсах підготовки аналітиків для удосконалення професійної підготовки, прийняття рішень щодо просування по службі. Із запровадженням модульної системи підготовки персоналу можуть бути створені мотиваційні умови служби шляхом запровадження документального підтвердження базової спеціальної підготовки перед прийняттям рішення про призначення особи на вищу посаду та обмежень переміщення персоналу з досвідом аналітичної роботи на посади, які не пов'язані з її здійсненням. Для участі у модулі визначається група аналітиків загальною чисельністю до 12 осіб.

Базові модулі призначаються для опанування основними інформаційно-аналітичної діяльності та аналізу ризиків.

Модуль "Основи інформаційно-аналітичної діяльності". Передумовою до проходження курсу є базові знання основ інформаційно-аналітичної діяльності, володіння комп'ютерною технікою та прикладним програмним забезпеченням на рівні користувача.

Зміст модуля: предмет, система та основні поняття інформаційно-аналітичного забезпечення; прикладне програмне забезпечення; бази даних; комп'ютерні мережі; пошук, збирання, узагальнення, первинна обробка та оцінка інформації; основи статистики; аналіз ризиків, джерела аналізу, оцінка загроз і оцінка ризиків, рівні аналізу ризиків, періодичний аналіз ризиків, обіг інформації з аналізу ризиків; профілювання ризиків; підготовка, візуалізація та презентація результатів аналізу; курсова робота з періодичного аналізу ризиків та розроблення профіля ризиків.

За підсумками навчання учасники курсу повинні отримати загальні уявлення про інформаційно-аналітичне забезпечення, оволодіти основами роботи з інформацією, функціями її збирання та аналізу, презентації результатів дослідження. Вміння опрацьовувати періодичний аналіз ризиків та профіль ризиків з окремого виду протиправної діяльності.

Модуль "Профілювання ризиків". Передумовою до навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності".

Зміст модуля: організаційні засади профілювання ризиків, розроблення профіля ризиків; способи профілювання ризиків за встановленими профілями ризику з використанням інформації, внесеної у формуляр профіля ризиків; з використанням інформації, внесеної в описи профіля ризику; за характерними (типовими) ознаками можливого правопорушення; моніторинг застосування профіля ризиків, проведення ситуативного аналізу, ведення історії профіля; курсова робота з розроблення профіля ризиків.

За підсумками навчання учасники курсу повинні знати основні засади профілювання ризиків, способи його проведення, вміти самостійно розробляти профіль ризику та вести його формуляр.

Модуль "Прикладне програмне забезпечення". Передумовою до навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності".

Зміст модуля: структура інформаційно-телекомунікаційних систем; правові основи функціонування відом-

чих інформаційно-телекомунікаційних систем; порядок інсталяції та підтримання в актуальному стані баз даних; внесення інформації про виявлені, припинені правопорушення, джерела інформації; формування та передавання донесень про виявлені, припинені правопорушення, статистичних та персоналізованих інформаційних звітів. Експорт даних до інших програмних продуктів; використання можливостей бази даних щодо візуалізації інформації; курсова робота з проведення статистичного дослідження з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

За підсумками навчання учасники курсу повинні оволодіти навичками роботи з відомчими базами даних.

Фахові модулі призначаються для опанування методами обробки статистичних даних та здійснення інформаційного забезпечення.

Модуль "Формування статистичної інформації". Передумовою до навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності".

Зміст модуля: основи статистики; збирання, узагальнення, первинне оброблення інформації; оцінка інформації; статистичні спостереження; форми статистичної інформації; статистичні бюлетені за результатами оперативної службової діяльності; основи роботи з відомчими базами даних та програмними продуктами Microsoft Word; курсова робота з проведення статистичного спостереження.

За підсумками навчання учасники курсу повинні оволодіти навичками обліку, реєстрації та формування статистичної інформації про результати оперативної службової діяльності Державної прикордонної служби України, проводити елементарні статистичні спостереження та дослідження. Вміти опрацьовувати статистичний бюлетень про результати оперативної службової діяльності за орган охорони державного кордону.

Модуль "Інформаційне забезпечення". Передумовою до навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності".

Зміст модуля: організаційні засади інформаційного забезпечення; збирання, узагальнення, оцінювання та оброблення інформації; підготовка та оформлення інформаційного бюлетеня; прикладне програмне забезпечення; підготовка виступів; підготовка та проведення презентацій; курсова робота з підготовки звіту про результати оперативної службової діяльності.

За підсумками навчання учасники курсу повинні оволодіти навичками збирання, узагальнення та оброблення інформації для інформаційного забезпечення Державної прикордонної служби України, вміти практично опрацьовувати інформаційні бюлетені, звіти про результати оперативної службової діяльності та здійснювати їх презентацію.

Модуль "Інформаційні системи та бази даних". Передумовою до навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності".

Зміст модуля: основи використання можливостей Internet та Intranet мереж та WEB-браузерів; інформаційно-телекомунікаційних системи; баз даних; облік, реєстрація, передача даних засобами інформаційних систем; безпека та захист інформації; формування та підтримання в актуальному стані баз даних; формування донесень про виявлені, попереджені та припинені правопорушення на державному кордоні; використання інформаційних ресурсів баз даних; методики ефективного пошуку інформації; курсова робота з опрацювання інформаційних довідок з використанням можливостей інформаційних ресурсів Державної прикордонної служби України.

За підсумками навчання учасники повинні оволодіти практичними навичками роботи з відомчими базами даних.

Спеціалізовані модулі призначаються для удосконалення знань, умінь та навичок з аналізу ризиків:

Модуль "Аналіз ризиків — I". Передумовою для навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності" та "Профілювання ризиків".

Зміст модуля: основні засади аналізу ризиків; аналітичний процес; ситуативний аналіз ризиків; періодичний аналіз ризиків; тематичний аналіз ризиків; оформлення та презентація досліджень; курсова робота з проведення тематичного (ситуативного аналізу ризиків).

За підсумками навчання учасники повинні знати основні засади аналізу ризиків, вміти аналізувати інформацію, робити прогноз її розвитку та практично опрацьовувати продукти аналізу ризиків.

Модуль "Аналіз ризиків — II". Передумовою для навчання є наявність сертифіката про проходження курсу "Основи інформаційно-аналітичної діяльності", "Профілювання ризиків" та "Аналіз ризиків — I".

Зміст модуля: технології збирання, узагальнення та аналізу інформації; стратегічний аналіз ризиків; прикладне програмне забезпечення; робота з програмним продуктом MindjetMindManagerPro; обіг інформації з аналізу ризиків; методи експертного оцінювання; курсова робота з проведення тематичного абоситуативного аналізу ризиків.

За підсумками навчання учасники повинні оволодіти базовими методами аналізу ризиків та вміннями їх практичного застосування.

Загальний алгоритм удосконалення професійної підготовки персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів наведений на рис. 1.

Зважаючи на те, що відбір персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів здійснюється з врахуванням наявності у кандидата нормативно визначених [2] характеристик, є можливість призначати на первинні посади в інформаційно-аналітичні підрозділи осіб, які в стислі терміни зможуть самостійно виконувати посадові обов'язки.

З метою створення умов для постійного удосконалення професійної підготовки персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів визначаються періоди, через які персонал інформаційно-аналітичних підрозділів кожні 1—2 роки планово направляється на курси підвищення кваліфікації або проходить їх дистанційно з використанням можливостей сучасних мультимедійних технологій. Опанування розробленими 8 модулями однією особою буде тривати від 8 до 16 років.

Підручники та додаткова література можуть видаватися в електронному вигляді з використанням сучасних форматів електронних видань (наприклад: pdf, djvu тощо).

Обов'язковими елементами під час проходження курсів підготовки можуть бути тестування щодо: наявності знань, необхідних для проходження підготовки та гарантованого сприйняття навчального матеріалу слухачем; засвоєння навчального матеріалу після завершення модуля.

Результати тестування можуть застосовуватись для прийняття рішень щодо призначення особи інформаційно-аналітичного підрозділу на вищу посаду, залишення її на займаній посаді, переміщення на посади з меншим обсягом завдань або заміни напрямку службової діяльності.

Після проходження всіх передбачених курсів підготовки персонал інформаційно-аналітичних підрозділів може удосконалювати свої знання, уміння та навички в ході зборів, обміну досвідом та самостійно. Обов'язковим елементом під час проведення зборів з цією категорією осіб може бути тестування професійних знань, умінь та навичок для врахування у подальшому під час просування по службі (прийняття рішень щодо призначення на вищу посаду, залишення на займаній посаді, переміщення на посади з меншим обсягом завдань або зміни напрямку службової діяльності).

ВИСНОВКИ Й НАПРЯМ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Запровадження розробленої системи підготовки персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів дає змогу створити мотиваційні умови для просування по службі, удосконалити знання, уміння та навички протягом усього періоду проходження персоналом служби в інформаційно-аналітичних підрозділах.

Структура модулів та алгоритм удосконалення професійної підготовки враховують механізми здійснення органами управління для підготовки персоналу основних функцій управління: організації, планування, прийняття управлінських рішень, мотивації та управління персоналом [3].

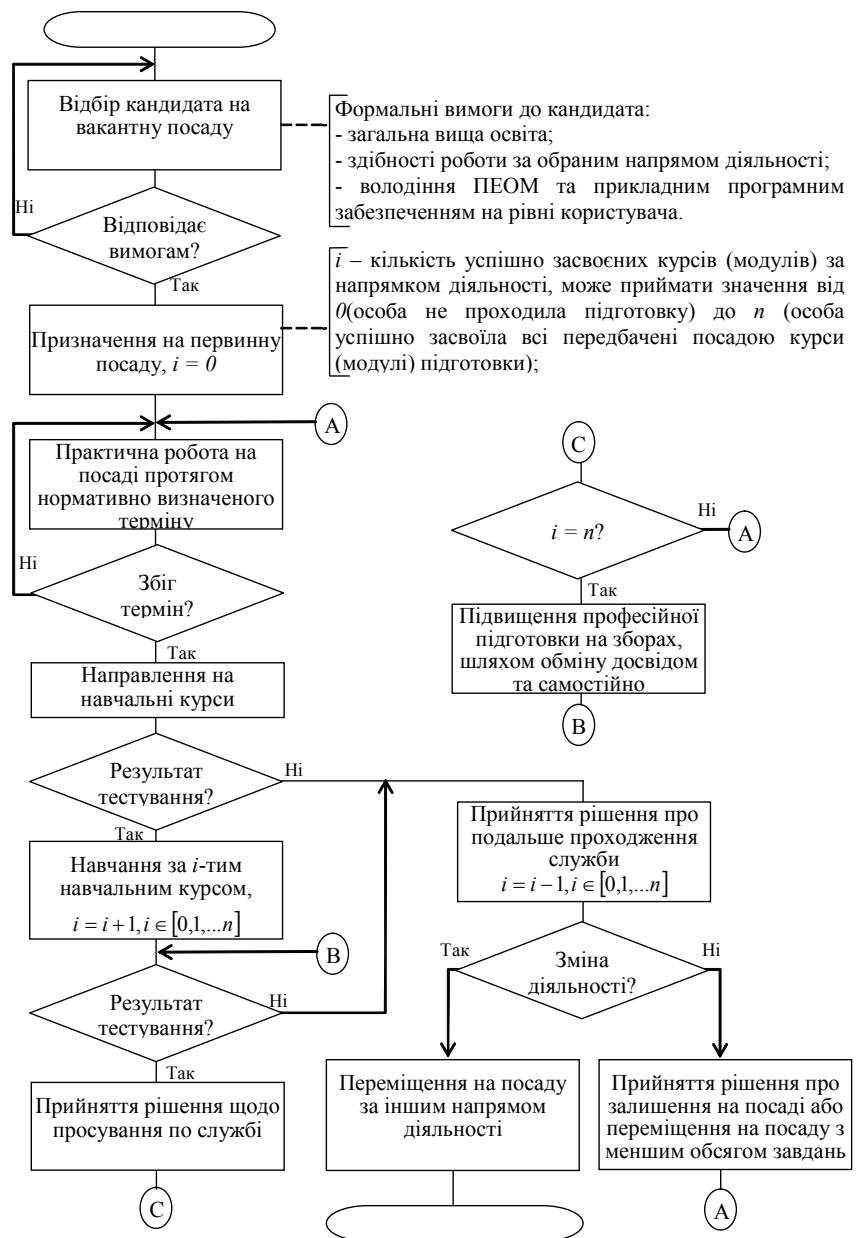

Рис. 1. Алгоритм удосконалення професійної підготовки персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів.

Напрямок подальших досліджень може бути опрацювання підходів до врахування змісту навчальних курсів у процесі підготовки керівного складу Адміністрації, регіональних управлінь, органів та підрозділів охорони державного кордону Державної прикордонної служби України.

Література:

1. Литвин М.М. Прикордонна безпека України: етапи становлення, проблеми і перспективи // Національна безпека: український вимір: зб. Наук. зб. / Рада нац. безпеки і оборони України, Ін-т пробл. нац. безпеки; ред.кол.: Горбулін В.П. (голов. ред.) [та ін.]. — К., 2008. — Вип. 1 — 2 (20—21). — С. 41—46.
  2. Про затвердження Типового положення про інформаційно-аналітичний підрозділ: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 31 березня 2007 р. № 236 // Адміністрація Державної прикордонної служби України. — 2007. — 9 с.
  3. Маліновський В.Я. Державне управління: навчальний посібник. — 3-тє вид., переробл. та допов. — К.: Атіка, 2009. — 608 с.
  4. Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу в Національній металургійній академії України. — Дніпропетровськ: НМетАУ, 2007. — 76 с.
- Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.